

TÜRKİYE’DE ASMA VE MEYVE FİDANI ÜRETİMİ VE KULLANIMI

Gökhan SÖYLEMEZOĞLU¹, Hatice DUMANOĞLU¹
Hasan ÇELİK¹, Birhan KUNTER¹
Ahmet ATICI², Hande TAHMAZ³

ÖZET

Kaliteli üzüm ve meyve üretimi amacıyla planlanan tesislerde, modern bağcılığın ve meyveciliğin kaçınılmaz koşulu, adına doğru, hastalık ve zararlılardan ari sertifikalı fidanların kullanılmasıdır. Sertifikalı fidan üretim ve denetim sistemlerinin oluşturulması aşamalarının bütünü olan fidan sertifikasyonu ülkemizde çözüm bekleyen bir sorundur.

Sertifikasyonun gereği, asma ve meyve fidanlarının üretiminde **ana damızlık parselleri** olarak tanımlanan, hastalıklardan ari **baz materyallerden** çoğaltılarak tesis edilen, **klon bazlı anaç ve kalem damızlıklarının** kurulması ve fidan üretimine hizmet etmeleridir. Ülkemiz fidancılığında yıllardır baz materyal ile anaç ve kalem damızlık parsellerinin kurulması ve ilişkilendirilmesi yönündeki alt yapı kurulamamıştır. Fidan üretiminde sertifikasyon çalışmaları 1991 yılında başlatılmış olmakla beraber günümüze kadar düzenli ve başarılı bir üretim zinciri kurulamamıştır. Ülkemizde asma fidanı üreten kuruluşların (kamu ve özel sektör) baz materyal kökenli anaç ve kalem damızlıklarına sahip olmadıkları ya da bu damızlıkların yeterli düzeyde bulunmadıkları bir gerçektir. Bu nedenle, gerçek anlamda sertifikalı fidan üretimi için mevzuat, organizasyon ve üretim aşamaları ile sertifikasyon sisteminin en kısa sürede ıslah edilmesi ve uygulamaya geçilmesi gerekmektedir. Yapılacak düzenlemelerle, baz materyal ithali dışında, sertifikalı asma fidanı ithalatına gerek duyulmadan, ülkemizin ihtiyacını karşılayacak miktar ve kalitede sertifikalı fidan üretim hedefine ulaşılmalıdır.

Bu makalede, asma ve meyve fidanı üretiminin son 5 yıl içerisindeki durumu, sektörel ve bölgesel değerlendirmesi, sertifikalı meyve ve asma fidanı ithalat ve ihracatı, sertifikalı fidan üretimi ve kullanımına yönelik desteklemeler, mevzuat ve sertifikalı asma ve meyve fidancılığının geliştirilmesine yönelik öneriler ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Asma, Baz Materyal, Fidan, Meyve, Sertifika

¹Prof. Dr., Ankara Üniv. Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü- ANKARA

² Dr. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, TTSGM –ANKARA

³Araş. Gör., Ankara Üniv. Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü- ANKARA

1. GİRİŞ

Modern meyve ve bağ yetiştiriciliğinde başarının ön koşulu; bağların ve meyve bahçelerinin, sertifikalı yani adına doğru, virüs ve virüs benzerleri başta olmak üzere fidan üretim materyali ile taşınan hastalık ve zararlılar ile bulaşık olmayan sağlıklı ve kaliteli fidanlarla kurulmasıdır.

Aslında meyveciliği ve bağcılığı gelişmiş ülkelerde meyve ve asma fidanı denildiğinde yukarıda tanımlanan sertifikalı fidan anlaşılmalıdır.

Ülkemizde sertifikalı meyve ve asma fidanı üretimi ile ilgili çalışmalar 1981 yılında başlamasına rağmen, sertifikalı fidan üretimi, 308 sayılı Yasa uyarınca 11.03.1991 tarihinde yayımlanan "Meyve, Üzüm Çeşitleri ve Anaçlarının Tescili ile Fidan sertifikasyonunun Genel Esasları" hakkındaki talimata göre 1991 yılında başlatılmıştır. 4.11.1992 tarihinde yayımlanan bir genelge ile aksaklıklara yol açan bazı bölümleri değiştirilen bu talimatta 1997 yılına kadar yürütülen sertifikalandırma uygulaması, bu tarihten sonra 5 Ocak 1997 tarihli ve 22868 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ve sertifikasyon uygulamasını, tescil işlemlerinden başlayarak çok daha geniş ve ayrıntılı bir şekilde açıklayan "Meyve/Asma Fidanlarının sertifikasyonuna Ait Genel Esaslar" tebliği ile yürütülmeye başlanmıştır.

Uzun süren tartışmaların ardından 31.10.2006 tarihinde yürürlüğe giren 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu'nun getirdiği en önemli yenilik, tohumluk üretimi ve ticareti yapan gerçek ve tüzel kişilerin alt birlikler, bunların da Türkiye Tohumcular Birliği'ni oluşturarak örgütlenmelerini öngörmesidir. Bu kanunun 6. Maddesi uyarınca 3 Temmuz 2009 tarihli ve 27277 sayılı resmi Gazete'de yayımlanan "Meyve/Asma Fidanı ve Üretim Materyali Sertifikasyonu ile Pazarlanması Yönetmeliği" bu alandaki en yeni yasal düzenlemedir.

Kamu sektörünün fidan üretiminden hemen tümüyle çekilmesinden sonra son yıllarda özellikle yerli sertifikalı fidan kullanımına yönelik destekleme uygulamalarına önem verilmesi, özel sektör işletmelerinin üretim değerlerinde önemli sayılabilecek artışlar sağlanmasına karşın, ülkemizin meyve ve asma fidancılığında devam eden plansız ve dağınık yapılaşma, üretim ve özellikle kalite yönüyle istikrarsız ve yetersiz bir tabloyu yansıtmaktadır. Bunun başlıca nedeni, uygulamanın başlangıcından bugüne kadar 18 yıl geçmesine rağmen, ülkemizde gerçek bir fidan sertifikasyonu sisteminin kurulamamasıdır. Halihazır sertifikasyon uygulaması, mevcut fidan üretiminin kayıt altına alınması ve hemen tümüyle standart kategoride üretilen fidanların sertifikalı olarak kabul edilmesi şeklinde işlemektedir.

Bu durum, ülkemiz fidancılığının gelişmesine bir katkı sağlamadığı gibi, ticari değeri yüksek çeşitlere/klonlara ait adına doğru ve sağlıklı fidan talebinin içeriden karşılanamaması nedeniyle, 2004 yılına kadar kapalı olan ithalat kapisinin ardına kadar açılmasına yol açmıştır. Diğer yandan, bu açılımın yol açtığı hatalı yönlendirmeler, ülkemiz meyveciliğine ve bağcılığına zarar verebilmektedir.

2.SERTİFİKALI ASMA VE MEYVE FİDANI ÜRETİMİNDE 2004-2008 DÖNEMİNDEKİ GELİŞMELER

2.1. Asma fidanı üretimindeki gelişmeler

2.1.1. Genel değerlendirme

Ülkemizde halen hem özel sektör, hem de kamu kuruluşlarınca fidan üretimi gerçekleştirilmekle birlikte son yıllarda kamu sektörünün payı sembolik sayılabilecek düzeylere inmiştir. Ülkemizin 2004-2006 yıllarına ait toplam asma fidanı üretimi ve üretim içinde sertifikalı fidan üretiminin payı Çizelge 1'de, 2007-2008 yıllarına ait toplam sertifikalı fidan üretimi Çizelge 2'de, 2008 yılına ait sertifikalı asma fidanı üretiminin Tarım bölgelerine göre dağılımı Çizelge 3'te, 2008 yılında üretilen sertifikalı asma fidanlarının çeşit ve anaçlara göre dağılımı Çizelge 4 ve 5'te,

2004 ve 2008 yıllarına ait sertifikalı fidan ithalat ve ihracatı ise Çizelge 10, 11 ve 12'de verilmiştir (Anonim 2005, 2006, 2007, 2008 a ve b, 2009 b ve c).

Kamu ve özel sektör kuruluşları tarafından üretilen aşılı ve aşısız asma fidanı (Sertifikalı + Sertifikasız) sayısı 2004 yılında 8.609.750, 2005 yılında 5.956.092 ve 2006 yılında ise 8.507.290'dır. Bu dönem içerisinde üretilen toplam asma fidanı (aşılı ve aşısız) üretim miktarının 2004 yılında %5'ini, 2005 yılında %38.2'sini ve 2006 yılında ise %74.3'ünü sertifikalı fidana ait olduğu görülmektedir (Çizelge 1).

2007 yılında sertifikalı olarak üretilen toplam 6.157.120 adet asma fidanının 6.071.470 adedi aşılı, 1.320.000 adedi ise aşısız (anaç) asma fidanı oluştururken, 2008 yılında sertifikalı olarak üretilen toplam 2.945.037 adet asma fidanının 2.529.537 adedi aşılı, 415.500 adedi ise aşısız (anaç) asma fidanı oluşturmuştur (Çizelge 2) (Anonim 2008 a ve 2009 b).

2.1.2. Sektörel değerlendirme

2004-2006 yılları arasında üretilen toplam asma fidanı üretiminde Kamu ve Özel sektör paylarına bakıldığında; aşılı asma fidanı üretiminde Kamu sektör payı 2004 yılında %2.5; 2005'te %5.6 ve 2006'da %1.8 olarak gerçekleşirken, Özel sektörün payı üç yıl için sırasıyla %97.5, %94.4 ve %98.2 olarak gerçekleşmiştir. Aşısız (anaç) üretiminde ise Kamu sektörünün payı her üç yıl için sırasıyla, %9.8, %6.7 ve % 20.1 olurken, Özel sektör payı ise %90.2, %93.3 ve %79.9 olarak gerçekleşmiştir. Toplam fidan üretimi dikkate alındığında Kamu sektörünün payı %4.6 ile %6.1 arasında, Özel sektörün payı ise %93.9 ile %95.4 arasında değişmiştir.

Bu dönem içerisinde üretilen sertifikalı fidan üretiminin toplam üretilen fidan miktarı içerisindeki payının ise %5, %38 ve %74.3 olduğu görülmektedir (Anonim 2005, 2006 ve 2007).

Çizelge 1. Kamu ve özel sektör tarafından 2004-2006 yıllarında fidan üretimi

Fidan Tipi		Yıl	Sektörlere Göre Fidan Üretim Değerleri				Sertifikalı Fidan Üretimi	Sertifikalı Fidan Oranı (%)	
			Kamu	%	Özel	%			Toplam
Meyve Fidanı	Yaprağını Döken Türler	2004	0	2.2	0	97.8	0	4.157.575	30.3
		2005	0	1.7	0	98.3	0	6.602.604	40.2
		2006	491.317	1.8	26.612.389	98.2	27.103.706	14.096.568	52.0
	Herdemyeşil Türler	2004	491.317	0.5	26.612.389	99.5	27.103.706	3.160.126	43.4
		2005	87.500	0.5	53.224.778	99.5	54.207.412	9.857.548	54.7
		2006	1.070.134	0.9	106.449.556	99.1	108.414.824	26.728.049	90.7
	Toplam	2004	2.140.268	1.6	212.899.112	98.4	216.829.648	7.317.701	34.9
		2005	4.280.536	1.1	425.798.224	98.9	34.440.295	16.460.152	47.8
		2006	767.067	1.4	55.795.235	98.6	56.562.302	40.824.617	72.2
Asma Fidanı	Aşılı	2004	140.675	2.5	5.438.465	97.5	5.579.140	108.250	1.9
		2005	175.500	5.6	2.978.742	94.4	3.154.242	1.174.062	37.2
		2006	132.788	1.8	7.099.890	98.2	7.232.678	5.179.290	71.6
	Aşısız (anaç)	2004	298.250	9.8	2.732.360	90.2	3.030.610	320.550	10.6
		2005	187.850	6.7	2.614.000	93.3	2.801.850	1.102.800	39.4
		2006	255.812	20.1	1.018.800	79.9	1.274.612	1.142.200	89.6
	Toplam	2004	438.925	5.1	8.170.825	94.9	8.609.750	428.800	5.0
		2005	363.350	6.1	5.592.742	93.9	5.956.092	2.276.862	38.2
		2006	388.600	4.6	8.118.690	95.4	8.507.290	6.321.490	74.3
Toplam Fidan Üretimi		2004	780.843	2.6	28.812.932	97.4	29.593.775	7.746.501	26.2
		2005	737.625	1.8	39.658.762	98.2	40.396.387	18.737.014	46.4
		2006	1.155.667	1.8	63.913.925	98.2	65.069.592	47.146.107	72.4

2007 yıllarında üretilen sertifikalı (aşılı-aşısız) fidan miktarının %98.6'sı Özel sektör, %1.4'ü Kamu sektörü tarafından üretilirken, 2008 yılında üretilen sertifikalı (aşılı-aşısız) fidan miktarının %94.5'i Özel sektör, %5.5'i Kamu sektörü tarafından üretilmiştir(Çizelge 2) (Anonim 2008 a ve 2009 b).

Çizelge 2. Kamu ve özel sektör tarafından 2007 ve 2008 yıllarında sertifikalı fidan üretimi

Fidan Tipi		Yıl	Sektörlere Göre Sertifikalı Fidan Üretim Değerleri				Toplam
			Kamu	%	Özel	%	
Meyve Fidanı	Yaprağını Döken Türler	2007	335.261	0.9	38.864.770	99.1	39.200.031
		2008	290.541	1.9	14.935.045	98.1	15.225.586
	Herdemyeşil Türler	2007	311.350	1.2	24.716.540	98.8	25.027.890
		2008	82.450	2.7	2.984.700	97.3	3.067.150
	Toplam	2007	646.611	1.0	63.581.310	99.0	64.227.921
		2008	372.991	2.0	17.919.745	98.0	18.292.736
Asma Fidanı	Aşılı	2007	85.650	1.8	4.751.470	98.2	4.837.120
		2008	162.852	6.4	2.366.685	93.6	2.529.537
	Aşısız (anaç)	2007	0	0	1.320.000	100	1.320.000
		2008	0	0	415.500	100	415.500
	Toplam	2007	85.650	1.4	6.071.470	98.6	6.157.120
		2008	162.852	5.5	2.782.185	94.5	2.945.037
Toplam Sertifikalı Fidan Üretimi		2007	732.261	1.0	69.652.780	99.0	70.385.041
		2008	535.843	2.5	20.701.930	97.5	21.237.773

2.1.3. Bölgesel değerlendirme

Ülkemizde 2008 yılına ait veriler dikkate alındığında 18'i kamu sektörü ve 238'i özel sektör olmak üzere toplam 256 işletmede fidan üretimi yapılmaktadır (Anonim 2008b).

2008 yılında sertifikalı asma fidanı üretiminin tarım bölgelerine göre dağılımı dikkate alındığında; toplam üretimin %65.3'ünü Ege bölgesi, %17.5'i Ortadoğu bölgesi, %6.7'si Ortadoğu bölgesi, %4.9'u Marmara, %2.9'u Akdeniz ve %2.7'si Güneydoğu bölgesindeki kamu ve özel sektör kuruluşları tarafından üretilmiştir (Çizelge 3).

Çizelge 3. 2008 yılına ait sertifikalı asma fidanı üretiminin tarım bölgelerine göre dağılımı

BÖLGELER	SEKTÖR	MİKTAR	%
ORTAKUZEY	Kamu	0	0,0
	Özel	0	0,0
	Toplam	0	0,0
EGE	Kamu	33.450	1,1
	Özel	1.952.025	64,2
	Toplam	1.985.475	65,3
MARMARA	Kamu	82.200	2,7
	Özel	65.500	2,2
	Toplam	147.700	4,9
AKDENİZ	Kamu	46.550	1,5
	Özel	43.000	1,4
	Toplam	89.550	2,9
KUZEYDOĞU	Kamu	0	0,0
	Özel	0	0,0
	Toplam	0	0,0
GÜNEYDOĞU	Kamu	700	0,0
	Özel	81.960	2,7
	Toplam	82.660	2,7
KARADENİZ	Kamu	0	0,0
	Özel	0	0,0
	Toplam	0	0,0
ORTADOĞU	Kamu	0	0,0
	Özel	532.200	17,5
	Toplam	532.200	17,5
ORTAGÜNEY	Kamu	0	0,0
	Özel	202.500	6,7
	Toplam	202.500	6,7
GENEL TOPLAM		3.040.085	100,0

2.1.4. Asma çeşitleri ve anaçlara göre değerlendirme

2008 yılı, sertifikalı aşılı ve aşısız asma fidanı üretiminde kullanılan önemli çeşitler ve anaçlar incelendiğinde; 16 şaraplık, 3 kurutmalık ve 23 sofralık olmak üzere toplam 42 üzüm çeşidi ve 5 Amerikan asma anacı kullanılmıştır. İlk 5 sırada yer alan üzüm çeşitlerinden 1. ve 3.'sü, kurutmalık sofralık, 2. ve 5.'si sofralık, 4.'sü ise şaraplık üzüm çeşididir. Bu çeşitlerden bir tanesi olan Narince üzüm çeşidi, ülkemizin en önemli, beyaz kaliteli şaraplık üzüm çeşidi olmanın yanı sıra, taze ve salamura asma yaprağı talebinden dolayı da ciddi anlamda orjinal yöresi olan Tokat ve çevresinde talep edilmektedir. İlk beş sırada üretilen üzüm çeşitlerinden üretilen toplam sertifikalı fidan adedi (1.384.125) toplam üretimin (2.532.835) % yaklaşık %55'ini oluşturmaktadır. Sertifikalı olarak en fazla üretilen şaraplık üzüm çeşitlerinin başında 221.450 adet ile Narince üzüm çeşidi gelmektedir. İkinci sırada ise 153.880 adet ile Öküzgözü, üçüncü sırada ise 71.425 adet ile

Boğazkere, 4 ve 5. sıralarda ise 67.875 Cabernet Sauvignon ve 64.125 adet ile Kalecik Karası üzüm çeşidi gelmektedir (Çizelge 4 ve 5).

Ülkemizde üretilen toplam üzüm üretiminin yaklaşık %5.0-%6'sı gibi çok sınırlı bir miktarı şarap üretimine işleniyor olmasına rağmen, toplam sertifikalı fidan üretimin yaklaşık %29'unu şaraplık üzüm çeşitlerinin oluşturduğu görülmektedir.

Ülkemizde 2008 yılı verilerine göre, sertifikalı fidan üretiminde en fazla kullanılan anaçlar; 639.455 adet ile 5BB, 416.325 adet ile 1103P, 388.575 adet ile 41B, 246.655 adet ile 110R, 194.800 adet ile 1613C ve 170.475 ile 140 Ru'dir.

Sertifikalı aşısız köklü fidan üretiminin %74'ünü Sultani çekirdeksiz çeşidi oluşturmuştur. Sertifikalı Aşısız Amerikan asma anaçı fidanında ise en fazla üretim 276.000 adet ile 99 R de gerçekleştirilirken, bunu 67.500 adet ile 41B, 45.400 adet ile 1103P, 27.700 adet ile 110 R ve 500 adet ile Fercal takip etmiştir (Çizelge 4 ve 5).

Çizelge 4. 2008 yılında üretilen sertifikalı asma fidanlarının çeşitlere göre dağılımı

	Çeşit Adı	Fidan Miktarı		Çeşit Adı	Fidan Miktarı
1.	Sultani Çekirdeksiz	375.175	22.	Bornova Misketi	22.450
2.	Alphonse Lavallee	337.900	23.	Kabarcık	18.925
3.	Yuvarlak Çekirdeksiz	242.450	24.	Sergi Karası	17.000
4.	Narince	221.450	25.	Hamburg Misketi	13.750
5.	Trakya İlkeren	207.150	26.	Hönüsü	13.700
6.	Öküzgözü	153.880	27.	Dökülgen	11.500
7.	Horoz Karası	108.275	28.	Hafızali	11.325
8.	Yalova İncisi	75.550	29.	Çavuş	10.650
9.	Italia	74.480	30.	Hasandede	9.975
10.	Boğazkere	71.425	31.	Kara Erik	9.500
11.	Cabernet Sauvignon	67.875	32.	Tahannebi	9.000
12.	Kalecik Karası	64.125	33.	Çilores	6.850
13.	Ata Sarısı	58.825	34.	Müşküle	5.500
14.	Ergin Çekirdeksizi	52.000	35.	Kızlar Tahtası	5.000
15.	Hatun Parmağı	51.075	36.	Tekirdağ Çekirdeksizi	4.500
16.	Razakı	43.675	37.	Perlette	4.300
17.	Pinot Chardonnay	34.800	38.	Besni	3.500
18.	Syrah	28.450	39.	Papazkarası	3.500
19.	Cardinal	27.825	40.	Alicante Bouschet	1.600
20.	Merlot	27.775	41.	Yapıncak	900
21.	Pembe Gemre	24.550	42.	Çal Karası	700

Çizelge 5. 2008 yılında üretilen aşısız asma fidanlarının anaçlara göre dağılımı

	Aşısız Amerikan Fidanı	Fidan Miktarı
1.	99 R	276.000
2.	41 B	67.500
3.	1103 P	45.400
4.	110 R	27.700
5.	Fercal	500

2.2. Meyve fidanı üretimindeki gelişmeler

2.2.1. Genel değerlendirme

Meyve türlerine ait fidan ve üretim materyallerinin ismine doğru, kaliteli ve sağlıklı biçimde üretilmesini sağlamak amacıyla Tarım ve Köyşleri Bakanlığı 1991 yılında ilk olarak bir uygulama başlatmıştır. Ancak, son olarak 3 Temmuz 2009 tarih ve 27277 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "Meyve Fidanı ve Üretim Materyali Sertifikasyonu ile Pazarlanması Yönetmeliği"ne (Anonim 2009 a) kadar fidan üretimimiz menşei sertifikası bulunmayan sertifikalı fidanlar ile kaliteli olma yönünde çaba ve özen gösterilmeden üretilmiş sertifikalandırılmamış fidanları kapsamıştır.

Bu durum karşısında ülkemizde fidan üretiminin gerçek boyutuna ulaşmak mümkün olmamakla birlikte ilgili kuruluşlarca sertifikalandırılmış ya da sadece beyan edilmiş miktarlar ile hazırlanan istatistiki bilgiler, meyve fidanı üretimimizin giderek artmakta olduğunu göstermektedir. Nitekim, 2004 yılında 21 milyon civarında olan toplam meyve fidanı üretimi, 2005 yılında 34.4 milyon ve 2006 yılında 56.6 milyon adet olarak bildirilmiştir. Üretimin sektörlere dağılımı incelendiğinde kamu sektörünün almış olduğu payın %0.5 ile %2.7 arasında değiştiği ve üretimin esas olarak özel sektör tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir (Çizelge 1) (Anonim 2005, 2006, 2007, 2009 c).

Son yıllarda sertifikalı fidan kullanımına verilen destek nedeniyle ülkemizde bu kapsamdaki üretim de yıldan yıla büyük bir artış göstermiştir. Toplam üretim içerisinde sertifikalı fidanın aldığı oran 2004 yılında %35, 2005 yılında %48, 2006 yılında ise %72 olarak belirlenmiştir (Çizelge 1). Fidancılık sektöründe sertifikalı üretime olan eğilimin hızla artmasından dolayı bu çalışmada 2007 ve 2008 yılları için yapılan değerlendirmelerde sertifikalı fidan miktarları esas alınmıştır. Bu kapsamdaki üretimin 2007 yılında 64 milyon ve 2008 yılında 18 milyon civarında olduğu belirlenmiştir (Çizelge 2) Son yıla ait veriler dikkate alındığında 18'i kamu ve 238'i özel olmak üzere toplam 256 işletmede fidan üretimi yapılmıştır. Bu yılda sertifikalı fidanların %80'i Ege (%37.5), Akdeniz (%27.6) ve Marmara (%15.4) Bölgeleri'nde üretilmiştir (Anonim 2005, 2006, 2007, 2008 a, 2009 b, 2009 c).

Fidancılık işletmelerinde üretim genellikle o yıl meyve türlerinin ürünlerine olan talep ve fiyatlar dikkate alınarak planlanmaktadır. Buna bağlı olarak 2007 yılında bazı türlerde çok yüksek düzeylerde üretilen fidanların büyük olasılıkla değerlendirilememesi, ertesi yılki üretimin düşmesine neden olmuş ve belirtilen iki yıl arasında fidan miktarları bakımından büyük bir farklılık ortaya çıkmıştır. Nitekim zeytin, nar ve antepfıstığında 2007 yılında sırasıyla 24.2 milyon, 21.5 milyon ve 876 bin olan fidan üretimi, 2008 yılında bu miktarların %5-10'u seviyelerinde gerçekleştirilmiştir (2008 a, 2009 b) (Çizelge 2).

2.2.2. Türlerle göre değerlendirme

Ülkemizde geçmişten bu yana en fazla fidanı üretilen meyve türleri elma, armut, kiraz, şeftali, kayısı, erik, ceviz, badem, zeytin, mandarin, limon ve portakaldır. Özellikle son yıllarda bahçe tesisine olan isteğin artmasıyla birlikte bu türler arasına narın da katıldığı görülmektedir. Son 5 yılda ortalama meyve fidanı üretiminin (38.7 milyon) %34.1'ini karşılayan zeytin yıllık 13.2 milyonluk üretim değeri ile genellikle en fazla fidanı üretilen meyve türüdür. Zeytin, fidan üretimi bakımından yıllara göre büyük değişkenlik gösteren bir türdür. Bu türde 2008 yılında 2.6 milyon (%15) olarak kaydedilen değer bir önceki yılın %10'u düzeyindedir. Elma ise hemen her yıl düzenli olarak yaklaşık 4.5-6 milyonluk fidan üretimi ile 2. sırada yer almaktadır. Bu tür belirtilen süreçte yıllık ortalama 5.3 milyonluk üretimi ile toplam fidan üretiminin %20'sini karşılamaktadır. Bu türleri ortalama 2.4 milyonluk üretim ve %6.2'lik pay ile kiraz ve 2 milyonluk üretim ve %5.1'lik pay ile ceviz izlemektedir. Fidan üretimi son 5 yılda sürekli ve istikrarlı bir şekilde yükseliş gösteren badem bu bakımdan dikkat çekmektedir. Fidan üretimi 2004 yılında 480 bin adet olan bademde bu değer 2008 yılında sertifikalı olarak 2.3 milyona ulaşmıştır. Bunun nedeni geç çiçeklenen çeşitler ile daha geniş alanlarda badem bahçelerinin kurulabilmesi ve böylece bu çeşitlerin fidanına olan talebin artmasıdır. Özellikle son yıllarda sağlık üzerine olumlu etkileri ön plana çıkartılan narda ise fidan

üretimi 2004-2007 sürecinde çok büyük artış kaydetmiştir. Nitekim 2004 yılında sadece 47 bin fidan üretimi olan bu türde bu değer 2005 yılında 860 bin, 2006 yılında 9.8 milyon ve 2007'de sertifikalı olarak 21.5 milyona ulaşmıştır. Ancak 2008 yılında üretim 1.2 milyona gerilemiştir. Daha önceleri ateş yanıklığı hastalığı nedeniyle üretimi azalan armutta ise son yıllarda bu hastalığa karşı uygulanan mücadele ve özellikle Deveci armudunun iç ve dış pazarlarda önemli bir yer kazanması nedeniyle yetiştiriciliği yükselişe geçmiş ve fidan üretimi de 2004-2007 sürecinde 3 kat artarak 1.2 milyona ulaşmıştır. Bu türde sertifikalı olarak 2008 yılında 850 bin adet fidan üretimi gerçekleşmiştir (Çizelge 6-9). Fidan istatistiklerinde dikkati çeken bir konu da fındık ve çayda olduğu gibi bazı türlerde üretim değerlerinin bulunmayışıdır. Fındık tarımı için iyi bir uygulama olmasa da bu türde fidanlar mevcut bitkilerin dip sürgünlerinden elde edilmekte ve genel olarak yine üreticisinin ya da çevresinin gereksinimi için kullanılmaktadır. Çayda ise istenilen düzeyde olmasa da çelikle çoğaltılmış fidanlar bulunmakta, ancak tohum, üretim materyali olarak halen yaygın olarak kullanılmaktadır.

Bazı türlerde klonal anaçlar başta olmak üzere üretim materyaline ulaşmadaki sıkıntılara rağmen özellikle son yıllara ait istatistiki veriler, fidancılık sektörünün meyve tarımındaki gelişmelere paralel olarak dünya ticaretinde kabul gören yeni çeşitler ve anaçlar ile fidan üretimini artırma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Fidanı en fazla üretilen türlerden elmada 2008 yılı verilerine göre klonal anaç kullanma oranı %92'ye ulaşmıştır. Bu anaçlardan M9 (%34.3) ve MM106 (%33.6) en yaygın kullanılan klonal anaçlardır. Bunların dışında MM111, MM109 ve M26 da elma fidanı üretiminde yer almıştır. Klonal anaç kullanımında olduğu gibi bu türde Jonagold, Fuji, Elstar, Topred, Red Chief, Braeburn, Gala, Granny Smith, Jersey Mac, Summer Red gibi dünya ticaretinde önde giden çeşitlerin fidanlarının üretimine de önem verildiği ve 2008 yılında bu çeşitlerin toplam elma fidanı üretimi içerisindeki paylarının %47.8'e ulaştığı görülmektedir. Bunlar içerisinde Granny Smith tek başına %20.8'lik pay ile aynı zamanda tüm elmalar içerisinde de ilk sırada yer almıştır. Golden Delicious ve Starkspur Golden Delicious (%12.1), Starking ve Starkrimson (%17.4) bu çeşidi izlemiştir. Armutta ise klonal anaç kullanımı %38.6'dır. Bu türde Quince A anacı en yaygın kullanılan klonal anaçtır. Bu yılda armut fidanı üretiminde en fazla tercih edilen çeşit Deveci armududur (%39.3). Santa Maria (%29.9), Ankara, Williams, Akça, Mustafabey, Dr.Jules Guyot, Coscia Precoce, Limon, Kieffer, June Beauty, Starkrimson, Doğu Asya armudu Hosui da fidan üretimi yapılan diğer armut çeşitleridir. Kirazda ise klonal anaç kullanımı (SL 64, Gi 148/1, Gisela 5 ve F12/1) 2008 yılında %31.4 düzeyindedir. Bu türde en fazla kuş kirazı (%38.2) ve mahlep (%30.4) çöğürleri anaç olarak kullanılmıştır. Çeşit olarak dünyada Türk kirazı olarak tanınan ve aranan 0900 Ziraat (%39.6) ilk sırada yer almıştır. Starks Gold, Stella, Merton Late, Lambert, Van, Bing, Vista, Early Burlat, Noble, Bigerreau Gaucher, Bigarreau Napoleon da kiraz fidanı üretiminde kullanılmıştır. Şeftali fidanı üretiminde klonal anaç kullanımı %23'dür ve GF 677 en fazla (%22) tercih edilen klonal anaçtır. Bu türde Monreo, J.H.Hale, Elegant Lady, Cresthaven, Dixired, Ealy Red, Redhaven, Glohaven fidan üretiminde en yaygın kullanılan çeşitlerdir. Kayısı fidanı üretiminde klonal anaç olarak 2008 yılında Marianna 2624 (%19.2) ve GF 677 anaçlarına da yer verilmiş ise de bu türde zerdali çöğürleri %79.1 ile en fazla kullanılan anaç olmuştur. Kurutmalık kayısı çeşitlerinden Hacihaliloğlu ve Kabaası (%34), sofralık çeşitlerden Thryinthe, Fracasso, Bebeco, Proyma, Royal, Tokaloğlu, Şekerpare fidan üretiminde kullanılmıştır. Erik fidanı üretiminde 2008 yılında Japon grubu %63.7 (Santa Rosa, Formosa, Red Heart, Climax, Ozark Premier, Wickson), Avrupa grubu %18.3 (President, Giant, Stanley) ve Can erikleri %18 (Papaz, Aynalı, Havran) oranında pay almıştır. Bu türde klonal anaç olarak Myrobalan B (%34.6), Marianna GF 8-1 (%8.2), Pixy anaçları üretimde yer almıştır. Ancak üretimin büyük bölümü (%47.4) yabancı erik anaçları üzerinde gerçekleştirilmiştir. Fidan üretimi sürekli artış göstererek 2008 yılında 2.3 milyona ulaşan bademde, anaç olarak %67 oranında yabancı badem kullanılmış, ancak düşük düzeyde de olsa GF 677 klonal anacı da üretimde yer almıştır. Bu türde fidan üretiminin %75'i Ferragnes, Nonpareil ve Texas çeşitleri ile gerçekleştirilmiştir. Çöğür anaçlar üzerinde yapılan ceviz fidanı üretiminde ise 2008 yılında Şebin ve Bilecik çeşitleri %72 oranında pay almıştır. Özellikle son yıllarda fidancılıkta önemli türler arasında giren narda fidan üretimi çelikle yapılmaktadır. Bu türde 2008 yılında üretilen fidanların %91.5'i Hicaznar çeşidine aittir. Yine çelikle çoğaltılan türlerden incirde fidan üretimi esas olarak Sarılop (%68.3) ve Bursa Siyahı (%29.7) ve kivide Hayward (%90.5) ve Tomuri (%9.5) çeşitleri ile gerçekleştirilmiştir.

Herdemyeşil meyve türleri arasında yer alan zeytinde fidan üretimi 2008 yılında en fazla Gemlik (%60.6), Ayvalık (%11) ve Nizip Yağlısı (%7) çeşitleri ile yapılmıştır. Turunçgil türlerinden mandarinde fidan üretiminde anaç olarak turunç (%72.5) yoğun olarak kullanılmıştır. Bu türde çeşit olarak Okitsu Wase (%56.8), Satsuma (%32.3), Klemantin, Nova çeşitleri esas alınmıştır. Limon fidanı üretiminde anaç olarak turunç (%89.5), çeşit olarak Kütdiken (%57.4) ve İnterdonat (%23.2) en fazla kullanılmıştır. Portakal fidanı üretiminde anaç olarak turunç (%74.4) ve çeşit olarak Naveline (%68) ve Valencia çeşitleri 2008 yılında ön plana çıkmıştır.

Çizelge 6. Kışın yaprağını döken meyve türlerinde 2004-2006 yılları arasında fidan üretimi

Tür	Yıl	Sektör		Toplam Fidan Üretimi	Sertifikalı Fidan Üretimi	Sertifikalı Fidan Oranı (%)
		Kamu	Ozel			
Elma	2004	63.819	6.759.541	6.823.360	1.318.075	19.3
	2005	82.481	4.119.238	4.201.719	2.129.335	50.7
	2006	282.647	4.253.946	4.536.593	4.536.593	100
Armut	2004	11.491	431.007	442.498	244.060	55.2
	2005	4.678	726.354	731.032	339.475	46.4
	2006	4.800	964.433	969.233	701.400	72.4
Ayva	2004	9.384	125.712	135.096	72.005	53.3
	2005	3.150	160.736	163.886	80.800	49.3
	2006	2.000	154.640	156.640	137.400	87.7
Muşmula	2004	0	2.565	2.565	2.565	100
	2005	0	9.050	9.050	6.250	69.1
	2006	0	16.475	16.475	14.550	88.3
Kiraz	2004	75.594	1.499.106	1.574.700	815.589	51.8
	2005	31.450	2.901.241	2.932.691	1.047.994	35.7
	2006	27.900	2.964.412	2.992.312	2.146.420	71.7
Şeftali	2004	6.512	594.672	601.184	263.260	43.8
	2005	1.386	1.108.793	1.110.179	575.910	51.9
	2006	2.360	971.400	973.760	588.594	60.4
Kayısı	2004	4.032	584.986	589.018	105.120	17.8
	2005	2.701	1.351.837	1.354.538	410.705	30.3
	2006	6.205	1.100.845	1.107.050	563.381	50.9
Erik	2004	10.365	475.909	486.274	282.441	58.1
	2005	2.100	688.886	690.986	346.400	50.1
	2006	3.360	943.800	947.160	494.640	52.2
Vişne	2004	12.311	494.082	506.393	77.380	15.3
	2005	4.129	524.970	529.099	141.910	26.8
	2006	3.100	391.175	394.275	187.480	47.5
Nektarin	2004	200	73.550	73.750	73.750	100
	2005	0	89.705	89.705	89.705	100
	2006	45	280.550	280.595	280.595	100
Kızılcık	2004	300	500	800		
	2005	0	500	500		Bilgi Yok
	2006	100	500	600		
Ceviz	2004	7.260	1.274.775	1.282.035	680.625	53.1
	2005	1.100	2.103.591	2.104.691	1.080.040	51.3
	2006	18.000	1.886.578	1.904.578	1.519.640	79.8
Badem	2004	40.500	442.795	483.295	162.005	33.5
	2005	7.000	352.283	359.283	216.345	60.2
	2006	50.000	624.545	674.545	349.775	51.8
Antepfıstığı	2004	26.000	22.000	48.000	3.850	8.0
	2005	144.100	383.500	527.600	3.100	0.6
	2006	86.000	1.419.000	1.505.000	26.500	1.8
Kestane	2004	0	4.150	4.150		
	2005	0	3.050	3.050		Bilgi Yok
	2006	0	1.000	1.000		
Nar	2004	4.000	42.875	46.875	11.000	23.5
	2005	0	861.625	861.625	62.850	7.3
	2006	2.000	9.791.450	9.793.450	2.330.700	23.8
Kivi	2004	24.000	289.022	313.022	13.900	4.4
	2005	2.500	237.580	240.080	3.000	1.2
	2006	2.000	188.960	190.960	36.500	19.1
İncir	2004	3.500	17.350	20.850	8.175	39.2
	2005	0	40.550	40.550	15.200	37.5
	2006	500	148.420	148.920	61.700	41.4
Trabzon Hurması	2004	3.350	179.123	182.473	7.740	4.2
	2005	0	374.640	374.640	19.100	5.1
	2006	0	386.675	386.675	103.800	26.8
Dut	2004	800	28.447	29.247	4.000	13.7
	2005	0	39.805	39.805	7.000	17.6
	2006	0	59.835	59.835	17.900	29.9
Böğürtlen	2004	0	9.500	9.500		
	2005	0	15.000	15.000		Bilgi Yok
	2006	0	22.550	22.550		
Ahududu	2004	0	55.000	55.000		
	2005	0	46.000	46.000		Bilgi Yok
	2006	300	41.200	41.500		

Çizelge 7. Kışın yaprağını döken meyve türlerinde 2007-2008 yıllarında sertifikalı fidan üretimi

Tür	Yıl	Sektör				Toplam
		Kamu	%	Ozel	%	
Elma	2007	54.860	0.9	5.857.551	99.1	5.912.411
	2008	133.654	2.5	5.271.072	97.5	5.404.726
Armut	2007	4.700	0.4	1.223.720	99.6	1.228.420
	2008	8.277	1.0	848.533	99.0	856.810
Ayva	2007	1.870	1.2	155.750	98.8	157.620
	2008	1.000	1.6	61.460	98.4	62.460
Muşmula	2007	0	0.0	20.955	100.0	20.955
	2008	0	0.0	9.000	100.0	9.000
Kiraz	2007	11.275	0.4	2.993.689	99.6	3.004.964
	2008	21.530	1.4	1.527.829	98.6	1.549.359
Şeftali	2007	2.653	0.4	652.199	99.6	654.852
	2008	7.798	1.5	511.581	98.5	519.379
Kayısı	2007	2.526	0.2	1.473.775	99.8	1.476.301
	2008	7.801	1.0	787.250	99.0	795.051
Erik	2007	863	0.1	1.125.235	99.9	1.126.098
	2008	10.325	1.4	720.570	98.6	730.895
Vişne	2007	700	0.3	248.255	99.7	248.955
	2008	13.016	9.3	127.425	90.7	140.441
Nektarin	2007	550	0.1	503.926	99.9	504.476
	2008	1.590	0.8	193.022	99.2	194.612
Ceviz	2007	0	0.0	957.720	100.0	957.720
	2008	0	0.0	1.138.775	100.0	1.138.775
Badem	2007	23.364	2.1	1.076.750	97.9	1.100.114
	2008	27.750	1.2	2.343.340	98.8	2.371.090
Antepfıstığı	2007	65.800	7.0	876.250	93.0	942.050
	2008	42.000	50.7	40.800	49.3	82.800
Nar	2007	159.100	0.7	21.458.540	99.3	21.617.640
	2008	6.800	0.6	1.159.550	99.4	1.166.350
Kivi	2007	0	0.0	96.000	100.0	96.000
	2008	0	0.0	68.288	100.0	68.288
İncir	2007	7.000	11.2	55.350	88.8	62.350
	2008	9.000	9.2	89.000	90.8	98.000
Trabzon Hurması	2007	0	0.0	73.605	100.0	73.605
	2008	0	0.0	24.400	100.0	24.400
Dut	2007	0	0.0	15.500	100.0	15.500
	2008	0	0.0	13.150	100.0	13.150

Çizelge 8. Herdemyeşil meyve türlerinde 2004-2006 yılları arasında fidan üretimi

Tür	Yıl	Sektör		Toplam Fidan Üretimi	Sertifikalı Fidan Üretimi	Sertifikalı Fidan Oranı (%)
		Kamu	Özel			
Zeytin	2004	35.000	6.312.410	6.347.410	3.132.566	49.3
	2005	85.800	16.965.350	17.051.150	9.785.818	57.4
	2006	233.900	27.930.850	28.164.750	26.339.080	93.5
Mandarin	2004	0	318.780	318.780	21.010	6.6
	2005	0	377.850	377.850	4.600	1.2
	2006	21.000	443.703	464.703	133.775	28.8
Limon	2004	500	227.950	228.450	1.250	0.5
	2005	800	147.825	148.625	17.700	11.9
	2006	450	211.194	211.644	48.120	22.7
Portakal	2004	0	163.450	163.450	3.800	2.3
	2005	0	227.011	227.011	40.990	18.1
	2006	14.000	313.019	327.019	134.404	41.1
Turunç	2004	3.000	153.800	156.800	Bilgi Yok	
	2005	900	125.000	125.900		
	2006	900	76.200	77.100		
Altıntop	2004	0	53.950	53.950	1.500	2.8
	2005	0	63.900	63.900	8.400	13.1
	2006	5.500	166.650	172.150	72.650	42.2
Avokado	2004	0	2.500	2.500	Bilgi Yok	
	2005	0	6.400	6.400		
	2006	0	3.430	3.430		
Feijoa	2004	0	2.000	2.000	Bilgi Yok	
	2005	0	200	200		
	2006	0	750	750		
Yenidünya	2004	0	600	600	Bilgi Yok	
	2005	0	13.550	13.550		
	2006	0	37.050	37.050		

Çizelge 9. Herdemyeşil meyve türlerinde 2007-2008 yıllarında sertifikalı fidan üretimi

Tür	Yıl	Sektör				Toplam
		Kamu	%	Özel	%	
Zeytin	2007	254.100	1.0	24.178.060	99.0	24.432.160
	2008	8.000	0.3	2.641.200	99.7	2.649.200
Mandarin	2007	31.250	12.7	214.840	87.3	246.090
	2008	26.650	14.4	158.250	85.6	184.900
Limon	2007	0	0.0	88.400	100.0	88.400
	2008	11.000	10.5	93.450	89.5	104.450
Portakal	2007	15.000	11.0	120.940	89.0	135.940
	2008	24.600	28.6	61.500	71.4	86.100
Altıntop	2007	5.500	4.8	108.300	95.2	113.800
	2008	12.200	30.9	27.300	69.1	39.500
Avokado	2007	5.500	57.9	4.000	42.1	9.500
	2008	0	0.0	1.000	100.0	1.000
Kamkat	2007	0	0.0	2.000	100.0	2.000
	2008	0	0.0	1.000	100.0	1.000
Ağaç Kavunu	2007	Bilgi yok				
	2008	0	0.0	1.000	100.0	1.000

3. SERTİFİKALI ASMA VE MEYVE FİDANI İTHALAT VE İHRACATI

Ülkemizde 2004 - 2008 yıllarını kapsayan son beş yıllık dönemde yaklaşık %97'sinin özel sektör kuruluşları tarafından üretilen toplam 13 828 259 adet aşılı asma fidan üretimi gerçekleştirilmiştir (Çizelge 1 ve 2). Aynı dönemler arasındaki asma fidanı ithalatımız ise 5.632.629 adet olmuştur. Bu durum ülkemizde aynı dönemde üretilen aşılı asma fidanı üretiminin %40'ına tekabül etmektedir. Bu ithalat sonucunda dışarıya 6.563.124 Euro döviz ödenmiştir(Çizelge 10) (Anonim 2008 b).

Yine aynı dönemler arasındaki ihracatımıza bakıldığında ise, sadece 2008 yılında 2000 adet fidan ihracatı gerçekleştirilmiş olup, bu ihracattan elde edilen döviz miktarı ise 4000 Euro'dur. Bu durum bile ülke fidancılığının hiç de iç açıcı bir durumda olmadığını açıkça göstermektedir (Çizelge 10).

Meyve fidanı ithalatı da 2004-2008 döneminde büyük bir artış göstermiştir. Bu bakımdan 2004 yılında 323 bin olan ithalat değeri 2008 yılında 5.7 milyona ulaşmıştır (Anonim 2008 b). İstatistiklerde türün altında anaç ya da çeşit bilgisi bulunmamakla birlikte son yıllarda meyve fidanı ithalat değerlerinin yüksek seviyelerde olmasının özellikle elma, şeftali, erik, armut, ayva ve kiraz gibi meyve türlerinde tüplü anaç ithalatındaki artıştan kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim günümüzde klonal anaçların kullanıldığı meyve fidanlarına olan talebin artması nedeniyle fidan üreticileri çoğu doku kültürü ile çoğaltılabilen bu anaçları yurt içinden sağlayamadığı için ithalatına ağırlık vermiştir. Genel olarak meyve türlerinde fidan ithalatı yapılan başlıca türler elma, şeftali, nektarin, erik, armut, kiraz ve özellikle 2006 yılında 148 bin adet ile dikkat çeken bir düzeyde yaban mersinidir.

Meyve fidanı ihracatı da arzu edilen düzeyde olmasa da 2004-2008 döneminde artış göstermiştir. Bu değer 2004 yılında sadece 22.573 adetken, 2007 yılında 1.056.387 adet ve 2008 yılında 553.470 adet olarak belirlenmiştir. Türler ve miktar olarak yıllara göre büyük değişkenlik gösteren fidan ihracatımız içerisinde elma, şeftali, kayısı, kestane, turunçgiller, nar ve ceviz dikkat çekmektedir (Çizelge 11 ve 12) (Anonim 2008 a).

Çizelge 10. Asma fidanı dış ticareti

	2004		2005		2006		2007		2008		Toplam	
	Miktar (Adet)	Değer (€)	Miktar (Adet)	Değer (€)	Miktar (Adet)	Değer (€)	Miktar (Adet)	Değer (€)	Miktar (Adet)	Değer (€)	Miktar (Adet)	Değer (€)
İthalat	546453	646679	509119	966200	1925400	1475573	2019478	2795928	636179	678750	5632629	6563124
İhracat	-	-	-	-	-	-	-	-	2000	4000	2000	4000

Çizelge 11. Meyve fidanı ithalatı

2004			2005			2006			2007			2008		
TÜR	ADET	%	TÜR	ADET	%	TÜR	ADET	%	TÜR	ADET	%	TÜR	ADET	%
Şeftali	17.950	5.41	Şeftali	131.105	9.55	Şeftali	28.650	3.16	Şeftali	39.789	9.73	Ahududu	70.000	1.23
Erik	16.280	4.90	Erik	149.555	10.89	Erik	38.650	4.26	Erik	179.956	44.00	Armut	166.650	2.93
Elma	275.360	82.93	Elma	471.692	34.35	Elma	187.500	20.65	Elma	7.693	1.88	Ayva	560.000	9.86
Nektarin	12.415	3.74	Nektarin	117.755	8.57	Nektarin	61.458	6.77	Kayısı	30.616	7.49	Badem	31.140	0.55
Kayısı	300	0.09	Kayısı	164.280	11.96	Kayısı	35.522	3.91	Kiraz	1.674	0.41	Elma	1.655.055	29.13
Kiraz	2.200	0.66	Kiraz	178.171	12.97	Kiraz	112.918	12.44	Kivi	61.000	14.91	Erik	773.638	13.62
Ceviz	5.928	1.79	Ayva	30.000	2.18	Muz	1.600	0.18	Armut	35.193	8.60	Kayısı	11.982	0.21
Zeytin	1.600	0.48	Muz	80.000	5.83	Üzüm	8.500	0.94	Badem	17.400	4.25	Kiraz	519.200	9.14
			Üzüm	8.000	0.58	Kivi	33.200	3.66	Ceviz	1.700	0.42	Kivi	28.500	0.50
			Kivi	30.750	2.24	Armut	83.370	9.18	Ahududu	25.000	6.11	Muz	80.000	1.41
			Muhtelif	11.950	0.87	Badem	7.900	0.87	Muhtelif	9.000	2.20	Nektarin	24.725	0.44
						Ceviz	1.974	0.22				Papaya	400	0.01
						Nar	45.660	5.03				Şeftali	1.183.217	20.83
						Zeytin	112.500	12.39				Y.Mersini	34.900	0.61
						Y. Mersini	148.492	16.36				Y.Dutu	206.000	3.63
												Muhtelif	335.400	5.90
TOPLAM	323.033	100		1.373.258	100		907.894	100		409.021	100		5.680.807	100

Çizelge 12. Meyve Fidanı İhracatı

2004			2005			2006			2007			2008		
TÜR	ADET	%	TÜR	ADET	%	TÜR	ADET	%	TÜR	ADET	%	TÜR	ADET	%
MUHTELİF	973	4.31	AHUDUDU	50	0.11	MUHTELİF	42.698	14.44	MUHTELİF	988.362	93.56	MUHTELİF	339.175	61.28
ŞEFTALİ	20.000	88.60	ARMUT	75	0.17	KİRAZ	252935	85.56	ARMUT	1.100	0.1	ARMUT	400	0.07
KİRAZ	1.600	7.09	AYVA	200	0.45				CEVİZ	4.600	0.44	AYVA	4.000	0.72
			BADEM	400	0.89				ELMA	10.600	1	CEVİZ	5.335	0.96
			BÖĞÜRTLEN	50	0.11				KAMKAT	20	0,00	ELMA	142.800	25.8
			HURMA	340	0.76				KİRAZ	6.635	0.63	ERİK	5.880	1.06
			CEVİZ	1.000	2.23				TURUNÇGİL	260	0.02	HİCAZ NARI	6.000	1.08
			DUT	50	0.11				NAR	42.000	3.98	KAPARI	12.145	2.19
			ELMA	341	0.76				NEKTARİN	1.600	0.15	KAYISI	8.000	1.45
			ERİK	148	0.33				ŞEFTALİ	1.200	0.11	KESTANE	8.000	1.45
			KAYISI	10.519	23.49				Y.MERSİNİ	10	0.00	KİRAZ	15.880	2.87
			KESTANE	11.600	25.91							TURUNÇGİL	3.225	0.58
			KIZILCIK	50	0.11							NAR	250	0.05
			KİRAZ	4.800	10.72							NEKTARİN	1.500	0.27
			KİVİ	1.350	3.02							ŞEFTALİ	880	0.16
			TURUNÇGİL	10.400	23.23									
			MUŞMULA	300	0.67									
			NAR	100	0.22									
			ŞEFTALİ	2.949	6.59									
			Y.ARMUT	50	0.11									
TOPLAM	22.573	100		44.772	100		295.633	100		1.056.387	100		553.470	100

4. SERTİFİKALI FİDAN ÜRETİMİ VE KULLANIMINA YÖNELİK DESTEKLEMELER

Sertifikalı asma fidanı üretimi ve kullanımına yönelik destekleme uygulamaları başlıklar altında aşağıda sunulmuştur:

Alan Bazlı Tarımsal Destekler

Organik Tarım ve İyi Tarım Uygulamaları ve bunlara verilen destekler:

Bu destek; çevre, insan ve hayvan sağlığına zarar vermeyen kalıntısız ve kaliteli bir tarımsal üretimin yapılması, doğal kaynakların korunması, tarımda sürdürülebilirlik, izlenebilirlik ve gıda güvenliğinin sağlanması amacıyla, organik tarım ve iyi tarım uygulamaları yapan çiftçilerin 2009 yılı ödemesi olarak desteklenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Bu destek, Tarım ve Köyişleri Bakanlığının 5/11/2009 tarihli ve 470 sayılı yazısı üzerine, 5488 sayılı Tarım Kanununun 19 uncu maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 16/11/2009 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Mazot, Kimyevi Gübre ve Toprak Analizi Desteği

2009 Yılı mazot, kimyevi gübre ve toprak analizi destekleme ödemesini kapsayan bu destek; Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca belirlenecek büyüklükteki, Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı, her bir tarım arazisinin kimyevi gübre destekleme ödemesinden yararlanabilmesi için Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca yetkilendirilmiş laboratuvarlarda toprak analizi yaptırılmasını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca belirlenecek büyüklüğün altındaki tarım arazileri için toprak analizi şartı aranmaz.

Bu destek; Tarım ve Köyişleri Bakanlığının 12/3/2009 tarihli ve 131 sayılı yazısı üzerine, 5488 sayılı Tarım Kanununun 19 uncu maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 25/3/2009 tarihinde kararlaştırılmıştır.

TEDGEM sorumluluğunda Kırsal Kalkınma Destekleri (basıncılı sulama sistemleri ile diğer makine ve ekipman alımlarında %50 hibe)

Tarım Sigortası Desteği (TARSİM)

Tarım sigortası desteğinde; bitkisel ürünler için dolu ana riski ile birlikte; yangın, heyelan, fırtına, hortum ve deprem ek riskleri paket halinde; ayrıca, açık alanda yetiştirilen meyveler için yukarıda belirtilen risklere ilave olarak don riski; ilgili genel şartlar, teknik şartlar, tarife ve talimatları kapsamında; Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı çiftçilerin, mevcut arazi ve ürün bilgileri dikkate alınarak, Tarım Sigortaları Havuzu tarafından teminat altına alınır.

Bu destek Tarım ve Köyişleri Bakanlığının 5/12/2008 tarihli ve 556 sayılı yazısı üzerine, 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanununun 12 nci ve 13 üncü maddeleri ile 5488 sayılı Tarım Kanununun 19 uncu maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 23/12/2008 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Diğer Tarımsal Amaçlı Destekler

Araştırma–Geliştirme Destekleri

Ar-Ge Projelerine katkı sağlamak için, belirlenmiş makine, teçhizat, sarf malzemesi, hizmet alımı, seyahat ve diğer harcamalar ile telif kalemine ait ödemeleri desteklemek amacıyla yapılması gereken hususları kapsar.

Sertifikalı Fidan Kullanım Desteği (10 dekar ve daha büyük tesis için geçerli):

Bu karar, sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde kaliteye, teknoloji kullanımına ve çevre koruma önceliklerine göre bitkisel üretim faaliyetlerinde, yurt içinde üretilip sertifikalandırılan fidan kullanan çiftçilere dekar başına destekleme ödemesi yapılmasına ilişkin usul ve esasları belirlemek amacıyla hazırlanmıştır.

Bu destek Tarım ve Köyişleri Bakanlığının 24/4/2009 tarihli ve 194 sayılı yazısı üzerine, 5488 sayılı Tarım Kanununun 19 uncu maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 11/5/2009 tarihinde

kararlaştırılmıştır.

T.C. Ziraat Bankası A.ř. ve Tarım Kredi Kooperatifleri kaynaklı olarak "Tarımsal Üretime Faiz İndirimli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullanılması" desteği (faiz indirimi Sertifikalı Fidan Üretimi ve Kullanımı için %50 olarak belirlenmiştir).

5. MEVZUAT

Son beş yıllık dönem içerisinde mevzuatla ilgili gerçekleştirilen önemli düzenlemeler tarih sırasına göre aşağıda verilmiştir.

Tarım Sigortaları Kanunu (Kanun No: 5363, Kabul Tarihi: 14.06.2005)

Tarım Kanunu (Kanun No: 5488, Kabul Tarihi: 18.04.2006)

Tohumculuk Kanunu (Kanun No: 5553, Kabul Tarihi: 31.10.2006)

Bağcılık Yönetmeliği (30.12.2006 tarihli ve 26 392 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.)

Bitki eşitlerinin Kayıt Altına Alınması Yönetmeliği (13.01.2008 tarih ve 26 755 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.)

Meyve / Asma Fidanı ve Üretim Materyali Sertifikasyonu ile Pazarlaması Yönetmeliği (03.07.2009 tarih ve 27277 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.)

6. SERTİFİKALI ASMA VE MEYVE FİDANCILIğININ GELİşTİRİLMESİNE YÖNELİK ÖNERİLER

1. Sertifikasyon sisteminin ıslahı: Kaliteli üzüm ve meyve üretimi amacıyla planlanan tesislerde, modern bağcılığın ve meyveciliğin kaçınılmaz koşulu, adına doğru, hastalık ve zararlılardan arı sertifikalı fidanların kullanılmasıdır. Sertifikalı fidan üretim ve denetim sistemlerinin oluşturulması aşamalarının bütünü olan fidan sertifikasyonu ölkemizde çözüm bekleyen bir sorundur.

Sertifikasyonun gereği, asma ve meyve fidanlarının üretiminde **ana damızlık parselleri** olarak tanımlanan, hastalıklardan arı **baz materyallerden** oğaltılarak tesis edilen, **klon bazlı anaç ve kalem damızlıklarının** kurulması ve fidan üretimine hizmet etmeleridir. Ölkemiz fidancılığında yıllardır baz materyal ile anaç ve kalem damızlık parsellerinin kurulması ve ilişkilendirilmesi yönündeki alt yapı kurulamamıştır. Fidancılıkta sertifikasyon çalışmaları 1991 yılında başlatılmış olmakla beraber günümüze kadar düzenli ve başarılı bir üretim zinciri kurulamamıştır. Ölkemizde asma fidanı üreten kuruluşların (kamu ve özel sektör) baz materyal kökenli anaç ve kalem damızlıklarına sahip olmadıkları bir gerçektir. Meyve türlerinde ise bu damızlıklar oldukça yetersiz düzeydedir. Bu nedenle, gerçek anlamda sertifikalı fidan üretimi için mevzuat, organizasyon ve üretim aşamaları ile sertifikasyon sisteminin en kısa sürede ıslah edilmesi ve uygulamaya geçilmesi gerekmektedir. Yapılacak düzenlemelerle, baz materyal ithali dışında, sertifikalı asma fidanı ithalatına gerek duyulmadan, ölkemizin ihtiyacını karşılayacak miktar ve kalitede sertifikalı fidan üretim hedefine ulaşılmalıdır.

Bu konuda, 5553 sayılı Tohumculuk Kanununa göre oluşturulan Fidan Üreticileri Alt Birliği ve Türkiye Tohumcular Birliği'nin daha etkin bir çaba içerisinde olması sağlanmalıdır.

2. Sertifikalı fidan üretiminde pirim uygulamasına dönülmesi bu yöndeki ilerlemeleri teşvik edecek bir uygulama olarak yeniden ele alınmalıdır. Ayrıca, sertifikalı fidan kullanımına yönelik desteklerin devam ettirilmesi ve dekar başına verilen dekara fidan maliyeti dikkate alınarak desteğin meyvecilik ve bağcılık için farklı düzeylerde tahakkuk ettirilmesi de dikkate alınması gereken bir diğer konudur.

3. Ölkemizde fidancılık faaliyetleri Ege, Akdeniz ve Marmara Bölgelerinde çok uzun süredir yoğun biçimde sürdürölmektedir. Sağlıklı fidan üretimi bakımından bir sorun oluşturmaması için bu bölgelerde fidanlıkların detaylı olarak incelemesi gerekmektedir.

Ölkemizde fidan üretimi için materyallerin sağlandığı bitkilerin virüs ve benzeri organizmalar ile bulaşıklık durumu yeterince bilinmemektedir. Bu etmenler ile bulaşık üretim materyallerinin fidan üretiminde kesinlikle kullanılmaması için tüm önlemlerin alınması gerekmektedir.

4. Fidancılık sektörünün gelişmesi için sadece üretilen fidanların değil, aynı zamanda fidancılık faaliyetinde bulunan işletmelerin de standardının yükseltilmesi önem taşımaktadır. Alt yapısı standartlara uygun, konusunda uzman mühendis ve teknik personeli bulunan, denetim açısından sınırlı kapasite yerine yüksek miktarda üretim gerçekleştirebilen kuruluşlar bu faaliyeti sürdürmelidir.
5. Fidancılık sektörü aynı zamanda dünyadaki gelişmeleri yakından takip etmeli, ticarete konu olabilecek çeşitlerin fidan üretimi yapılmalıdır. Fidan üretimi kayıt altına alınmış çeşitler ile yapılabildiği için yeni çeşitler hızla tescil edilmelidir. Bu kapsamda Tarım ve Köyişleri Bakanlığı' nın çeşitlerin tescili konusundaki çalışmalarında önemli ilerlemeler sağladığı görülmektedir. Ayrıca fidan üretiminde klon anaç kullanımına da daha fazla önem verilmelidir.
6. Fidan üretimi için kullanılacak klon anaçların sağlanmasında dışarıya bağımlılığın tamamen önüne geçilmelidir. Damızlık ünitelerinin kurulmasından sonra bu anaçların ülkemizde klasik ya da doku kültürü yöntemleri ile kısa zamanda yoğun olarak üretimi için fidancılık işletmeleri teşvik edilmelidir.
7. Fidancılık işletmeleri fidan ve anaç üretimlerinde dış pazarları da hedef olarak seçmeli ve uygun pazarlara ulaşarak üretimlerini dünyaya sunmalıdırlar.

KAYNAKÇA

- Anonim 2005. Faaliyet Raporu 2004. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğü. Ankara.
- Anonim 2006. Faaliyet Raporu 2005. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğü. Ankara.
- Anonim 2007. Faaliyet Raporu 2006. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğü. Ankara.
- Anonim 2008 a. Faaliyet Raporu 2007. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğü. Ankara.
- Anonim 2008 b. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı TÜGEM Meyve ve Asma fidan ithalat ve ihracat verileri.
- Anonim 2009 a. Yönetmelik. Tarım ve Köyişleri Bakanlığında "Meyve Fidanı ve Üretim Materyali Sertifikasyonu ile Pazarlanması Yönetmeliği". 03 Temmuz 2009 tarih ve 27277 sayılı Resmi Gazete. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü. <http://rega.basbakanlik.gov.tr>
- Anonim 2009 b. Faaliyet Raporu 2008. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğü. Ankara.
- Anonim 2009 c. Kamu/Özel Sektör Fidan Üretimleri 2004, 2005, 2006. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı. Bitkisel Üretim Birimi. <http://fidan.gov.tr> (14.07.2009)